

Ewa Rogowska-Cybulska

"Morfologia w XVIII-wiecznych inwentarzach biskupstwa chełmińskiego", Lucyna Warda-Radys, Gdańsk 2004 : [recenzja]

Acta Cassubiana 7, 310-311

2005

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ewa Rogowska-Cybulska

Lucyna Warda-Radys, *Morfologia w XVII-wiecznych inwentarzach biskupstwa chełmińskiego,*

**Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2004,
ss. 157 + 1 nlb.**

Książka Lucyny Warda-Radys zawiera charakterystykę cech fleksyjnych i słowotwórczych polszczyzny czterech XVII-wiecznych, rękopiśmiennych inwentarzy biskupstwa chełmińskiego: z 1614, 1646, 1661 i 1676 roku. Ponieważ posiadłości biskupa chełmińskiego leżały na obszarze dawnych Prus Królewskich, język tych inwentarzy został przez autorkę potraktowany jako jedna z realizacji jednej z historycznych regionalnych odmian polszczyzny: XVII-wiecznej polszczyzny pomorskiej, a szczegółowa analiza morfologiczna zabytku zmierzała do ustalenia utrwalonych w nim specyficznych właściwości tej odmiany. Obiektem analizy stały się zatem przede wszystkim wypisane z badanych rękopisów formy fleksyjne i derywaty słowotwórcze, które nie występują we współczesnym języku polskim, a tylko wyjątkowo również takie fakty językowe, które się zachowały w polszczyźnie do dziś. W analizie cech systemowych XVII-wiecznej polszczyzny pomorskiej poświadczonej w inwentarzach autorka uwzględnia również fakt, że dokumenty te należą do zabytków polszczyzny urzędowo-kancelaryjnej, ale cechy tej odmiany stylistycznej nie są celem jej opisu.

Badając fleksję, Lucyna Warda-Radys udowodniła, że jej stan utrwalony na kartach inwentarzy biskupstwa chełmińskiego jest w znacznym stopniu zgodny z obecną normą poprawnościową, a nieliczne przypadki rozbieżności odzwierciedlają ówczesny etap rozwojowy polszczyzny ogólnej doby średniopolskiej (zwłaszcza w zakresie nieustabilizowanej wówczas odmiany liczebników), przy czym niektóre z tych archaizmów notowane są do dziś w gwarach, np. *do lasa, do ogroda, na święty Jan*. Teksty te nie potwierdzają nawet tak charakterystycznych cech północnopolskich, jak w zakresie fleksji rzeczowników – końcówki *-ów* w dopełniaczu liczby mnogiej deklinacji żeńskiej i nijakiej (bardzo nieliczne przykłady), a w zakresie fleksji liczebników – uproszczenia w zasobie form liczebnika *dwa* w mianowniku rodzaju żeńskiego i nijakiego (całkowity brak przykładów). Cechy

dialektalne nieco liczniej pojawiają się tu jedynie w odmianie przymiotnika: w inwentarzu z 1646 r. jest to zastępowanie końcówek dopełniacza i miejscownika liczby mnogiej odmiany męskiej i nijakiej *-ich/-ych* przez *-ech*, a w inwentarzu z 1614 r. – ściągnięcie końcowego *-ej* w *-i* w dopełniaczu, celowniku i miejscowniku liczby pojedynczej.

Również w słowotwórstwie XVII-wiecznych inwentarzy biskupstwa chełmińskiego autorka nie znalazła wyrazistych właściwości gwarowych, choć stwierdziła wpływ podłoża dialektalnego w występowaniu w tych dokumentach nazw istot niedorosłych, tworzonych przyrostkiem *-ak* (np. *łońszczak*) obok – liczniejszych – nazw tworzonych przyrostkiem *-ę* (np. *koźle*), w pojawieniu się czasowników z przyrostkiem *-ywać* (np. *chowywać*, *mieșkywać*), a nawet w częstym używaniu zdrobnień (np. *jałochna*, *jałowiczka*). Jej zdaniem system słowotwórczy badanych inwentarzy stanowi natomiast odbicie najważniejszych tendencji słowotwórczych polszczyzny ogólnej XVII wieku, takich jak stosowanie wielofunkcyjnych przyrostków rzeczownikowych *-ek* i *-ik* oraz *-anie* i *-enie*, przymiotnikowych przyrostków *-owy*, *-ny* i *-ski*, podstawy liczebnikowej *puł-* w pierwszym członie liczebników złożonych, czasownikowego przyrostka *-ować*, a także brak specjalizacji przedrostków czasownikowych, choć w dokumentach tych nie występują lub potwierdzone są nielicznymi tylko przykładami pewne zjawiska notowane w innych zabytkach pomorskich z tego okresu: rzeczowniki tworzone przyrostkami *-ość*, *-unek*, *-iciel* i *-erz* oraz przymiotniki tworzone przedrostkami *przy-*, *po-*, *nad-*, *pod-* i *z-*.

Analiza właściwości fleksyjnych i słowotwórczych XVII-wiecznych inwentarzy biskupstwa chełmińskiego przeprowadzona przez Lucynę Warda-Radys wykazała, że pod względem morfologicznym nie odbiegają one od innych zabytków polszczyzny urzędowo-kancelaryjnej na Pomorzu, a minimalna liczba północnopolskich cech dialektalnych poświadczonych na kartach tych dokumentów dowodzi, że stan normalizacji pomorskiej polszczyzny urzędowo-kancelaryjnej był w XVII wieku znaczny.